

Sarayda Üç Uzun Yıl

Orhan Sakin

İstanbul, Yeditepe Yayınevi, 2016, 452 sayfa, ISBN: 9786059787581.

Fatih ERBAŞ*

Kitap, Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Arşiv Uzmanı Orhan Sakin'in bir çalışmasıdır. Sakin, Osmanlı Türkçesine hakim bir uzmandır. Osmanlı Türkçesi, özellikle arşiv belgeleri okumaya ve anlamaya yönelik çalışmaları vardır. Arşiv belgelerinden yararlanarak

* Uluslararası Güvenlik Stratejileri Doktoru, fatiherbas@gmail.com

hazırladığı birçok eseri mevcuttur. Bunlar arasında; Cizvitler, Ermeni İsyancıları, Teselya Savaşı, Osmanlı'da Etnik Yapı ve Yeniçeri Ocağı hakkında yazdıkları en öne çıkanlardır. Ayrıca, çeviri eserleri, Osmanlı Türkçesinden günümüz alfabesine kazandırdığı hatıratlar ve daha birçok eseri mevcuttur.

Eser, 2016 yılında Yeditepe Yayınevi tarafından yayımlanmıştır. 452 sayfadır. Konu ile yakından ilgilenenlerin pek de iyi bildiği gibi Osmanlı Devleti'nin en çok üç dönemi hakkında konuşulur ve yazılır: Kuruluşu, genişlemesi ve yıkılışı. Bunlar arasında en çok belge devletin son dönemi ile ilgili mevcuttur. Yani 19. Yüzyılın başından devletin yıkıldığı veya aslında yerini devamı olan Türkiye Cumhuriyetine bıraktığı 1920'li yıllara kadar olan dönem... Bu dönem hakkında yerli ve yabancı birçok belge mevcut olmasına rağmen, belgeden uzak ve duygularla örülü birçok kitap bulmak mümkündür. Bunun dışında, Osmanlı Devleti'nin kuruluş yıllarına dair belge de çok fazla değildir. Bu dönem daha çok yabancı kaynaklardan takip etme imkanımız mevcuttur. Osmanlı Devleti'nin Fatih II.Mehmet ile Başlayıp Kanuni Sultan Süleyman ile sonlanan genişleme dönemi ile ilgili olarak ise elimizde nisbeten daha fazla kaynak bulunmaktadır. Yine de gerek kuruluş dönemi, gerekse genişleme dönemi ile ilgili eserlerimiz belgeden ziyade menkıbelere dayanır ve biz bunu severiz.

Çoğumuzun Cihan Devleti olduğunu düşündüğü Osmanlı Devleti'nin bahsettiğim dönemleri haricindeki dönemlerini pek iyi bilmediğimiz gibi, pek de ilgilendiğimiz söylenemez. Sıradan insanlar değil, tarihle ilgilenen insanlara dahi sorsanız Osmanlı Devleti'nin 17. ve 18. Yüzyılını pek de iyi bilmezler. Devleti kimler ve nasıl yönetmiştir? Ne gibi problemler ortaya çıkmıştır? Bu sorunların devletin yıkılmaya giden sürecinde etkisi ne olmuştur? Pek bilinmez ve aslında pek de araştırıldığı söylenemez.

İşte, Başbakanlık Osmanlı Arşivi uzmanı Orhan Sakin'in, arşiv belgelerine dayanarak kaleme aldığı "Saray'da Üç Uzun Yıl" isimli bu eser, hakkında pek çalışma olmayan, pek çok kişinin de sansasyonel olaylar ve menkıbeler dışında ilgilenmediği ve bilgi sahibi olmadığı 17. Yüzyıl ile ilgilidir.

Kitapta hikaye, Osmanlı Payitahtının kudretli sahibi Sultan Dördüncü Murat'ın vefatı üzerine başlar. Burada "hikaye" kelimesi bilinçli olarak kullanılmıştır. Zira, her ne kadar kitapta tarihi hadiseler belgelere dayandırılarak anlatılıyor olsa da, yazar anlatış tarzı olarak akademik bir dili değil, daha çok insanın ilgisini çekecek şekilde, tam aynı olmasa da romanımsı bir tarz tercih etmiş. Böyle olunca da ortaya okunması daha kolay bir eser çıkmış.

Bilindiği gibi, Sultan Dördüncü Murat, Osmanlı Devleti'nde çalkantının hüküm sürdüğü bir zamanda iktidara gelmiş ve büyük mücadeleler sonucunda devlet otoritesini yeniden oluşturmuş bir devlet

adamıdır. Bu, kudretli hakanın vefatını takip eden yıllar, Osmanlı Devleti açısından sıkıntılı geçmiştir. İktidar mücadeleleri, darbeler, binbir türlü entrika Sultan Dördüncü Murat'ın vefatından sonra yaşanmıştır.

Sultan Murat'ın vefatından önce tahtın tek varisi olarak Şehzade İbrahim bırakılmıştır. 4. Murat'ın vefatı ile birlikte Sultan İbrahim'in taht yılları ve bununla birlikte saraydaki sıkıntılı ve mücadele dolu süreç başlar.

Yeni dönemde iktidar mücadelesi için, sonraki dönemlerde de sıkça kullanılacak yöntemler gündeme gelir: Tehdit, şantaj, rüşvet, duruma uygun fetva, valideler savaşı, ağalar mücadelesi, vezirler, paşalar, hizipler ve türlü ayaklanmalar bunlardan bazılarıdır.

Bu süreçte Sultan İbrahim, Sultan IV. Mehmet ve Sultan I. Ahmet tahta gelip giderler ancak yazarın esas derdinin doğrudan bu taht mücadelesi ve bunun çirkinliklerini anlatmak değildir. Yazar, bir yandan bu hadiseleri ortaya koyarken diğer yandan da; aslında her dönemde olduğu gibi devletteki kokuşmadan ve otoritesizlikten yararlanan paşa, tüccar, vezir ve ne dersiniz deyin, bazı insanların menfaatleri peşinde koşuşlarını ve devlet ekonomisinin ve sosyal hayatının evrilmesini ortaya koymaktadır.

O dönemde, bir yandan halk ve tabii ki esnaf fakirleşmekte ancak bir takım devlet görevlileri, haksız rekabetten yararlanan bir kısım insanlar yüksek kazançlar sağlamakta ve şatafatlı günler yaşamaktadırlar. Bu sırada yazar, bir yandan saray içi mücadeleyi anlatırken aynı zamanda dünya siyasi ve iktisadi durumu ve devletin genel yapısı ile ilgili de bilgi vermekte ve meselenin sadece kısır saray içi çekişmesi olmadığını anlatmaktadır. Bu anlatış bize dönemin sivil-asker ilişkileri, dönemin sosyal yapısı, toplumsal mücadeleler, adetler ve kişiler hakkında da bilgiler sunmaktadır.

Bu çerçevede küçük yaşta evlatlarının iktidarı için mücadele eden analar da konuya dahil edilmektedir. Bu bâbda Kösem Sultan ve Hatice Turhan Sultan'ın mücadelesi kitabı şekillendiren unsurlardandır.

Kitap, 17. Yüzyıl Osmanlı başkentinin siyasi mücadelesini anlatma gayreti gütmekle birlikte; o dönemin sosyal yapısı, sokakları, mekanları, bugün bir çoğumuzun unuttuğu yerleri de bize yeniden öğretmektedir. Saray kuralları, adetleri ve kıyafetler de hakkında bilgi sahibi olduğumuz hususlardandır. Böylelikle kim padişahla nasıl görülebilir ve görüşebilir mi, harem neresidir ve nasıl çalışır, yeniçeri sistemi nasıl çalışır, isyanlar nasıl ortaya çıkar ve gelişir hep öğreniyoruz.

Kitap dokuz bölümden oluşmaktadır. Bahsedildiği gibi arşiv belgelerine dayanılarak yazıldığı halde, bir roman tadında, okuyucuyu sıkmayacak şekilde kaleme alınmış. Bu durum, kitabı benzerlerinden farklı kılmaktadır.

Kitabı tenkit etmek gerekirse iki husus ön plana çıkmaktadır. Birincisi dört yüz sayfalık bir eserde üç yıl gibi kısa görünmekle birlikte hayli dolu geçen bir dönem ele alınmış. O kadar çok hadise ve kişi

anlatılmış ki, kitabı konsantre olmadan okuyan ve tarih bilgisi olmayan insanlar için bu durum okumayı zorlaştırıcı bir yön olarak ortaya çıkmış vaziyette.

İkinci tenkit de birincisi ile irtibatlıdır. Bu kadar kıymetli bilgiyi havi, arşiv belgelerinden yararlanılarak, tatlı bir dille anlatılmış bir eserin daha iyi bir editörlük bakışı ile ve birkaç kitaba ayrılarak yapılmasının dönemin daha iyi algılanabilmesi ve anlatılanın daha iyi kavranabilmesi açısından gerekli olduğu değerlendirilmektedir.